

Vigle, nyfunnen gropkeramisk boplats vid Bälunge mossar – I Ann Segerbergs fotspår

Arkeologisk utredning, etapp 1 och 2

Skuttunge 339, Vigle 4:1, Uppsala, Uppsala län

SAU rapport 2018:6

Lars Sundström & Michel Guinard

SOCIETAS
ARCHAEOLOGICA
UPSALIENSIS

Vigle, nyfunnen gropkeramisk boplats vid Bälunge mossar – I Ann Segerbergs fotspår

Arkeologisk utredning, etapp 1 och 2

Skuttunge 339, Vigle 4:1, Uppsala, Uppsala län

SAU rapport 2018:6

Lars Sundström & Michel Guinard

SAU rapporter 2018:6
ISSN 1652-9448
©SAU 2018

UTGIVNING OCH DISTRIBUTION

Societas Archaeologica Upsaliensis
Thunbergsvägen 5B, 752 38 Uppsala
post@sau.se
www.sau.se

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr och datum för beslut:

431-107-18, 2018-04-23

SAU:s projektbeteckning: 1206

Uppdragsgivare: Johan och Ingalil Thorsén

Belägenhet

LANDSKAP: Uppland

LÄN: Uppsala

KOMMUN: Uppsala

SOCKEN: Skuttunge

FASTIGHET: Vigle 4:1

FORNLÄMNING: Skuttunge 339

FASTIGHETSKARTBLAD:

KOORDINATER: X 6657775, Y 636969

HÖJD: 40–43 m ö h

Undersökningen

TYP AV UNDERSÖKNING: Utredning steg 1 & 2

DATUM I FÄLT: 25–26 april 2018

UNDERSÖKT YTA: 7000 kvm

KOORDINATSYSTEM: SWEREF99 TM

HÖJDSYSTEM: RH 2000

INMÄTNINGSSYSTEM: RTK-GPS

Personal: Michel Guinard (projektledare), Lars Sundström, Siri Pettersson (praktikant)

Fynd och arkivmaterial: Förvaras på SAU i väntan på beslut om fyndfördelning

Omslagsbild: Siri Pettersson gräver ett provstick, Foto: Lars Sundström

Allmänt kartmaterial: ©Lantmäteriet Medgivande MS2007/04080

Lektor: Jonas Wikborg, SAU

Layout: ord & form, Gudbrand Klæstad

Tryck: KPH Trycksaksbolaget AB, Uppsala

Innehåll

Sammanfattning 4

Inledning 6

Antikvarisk bakgrund 7

Topografi och fornlämningsmiljö 7

Tidigare undersökningar 8

Undersökningen 9

Metod och genomförande 9

Undersökningsresultat 12

Keramiken 12

Ben 13

Sten 13

Anläggningar 13

Slutsats och utvärdering 14

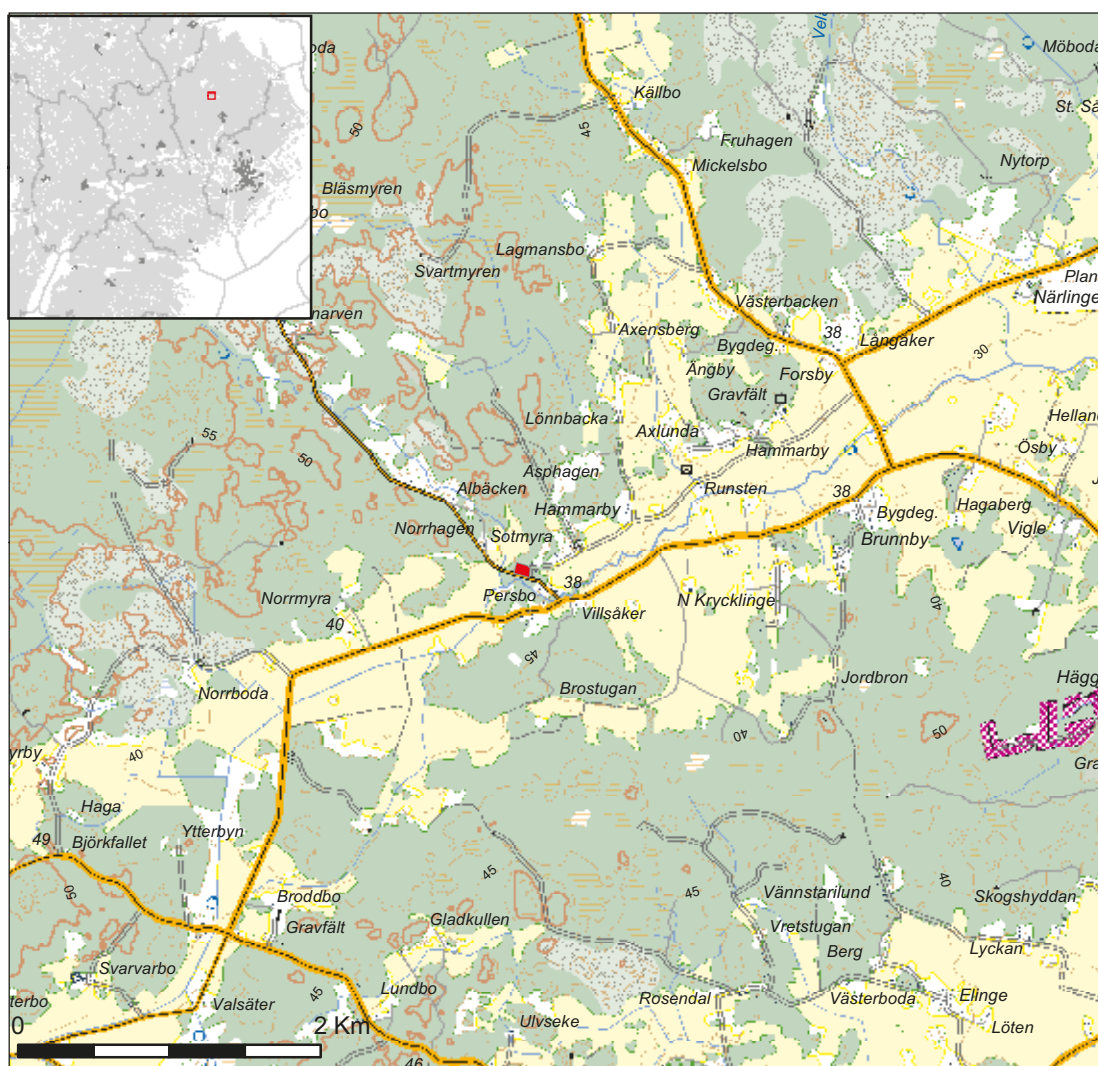
Referenser 15

Bilaga 1. Fyndlista 16

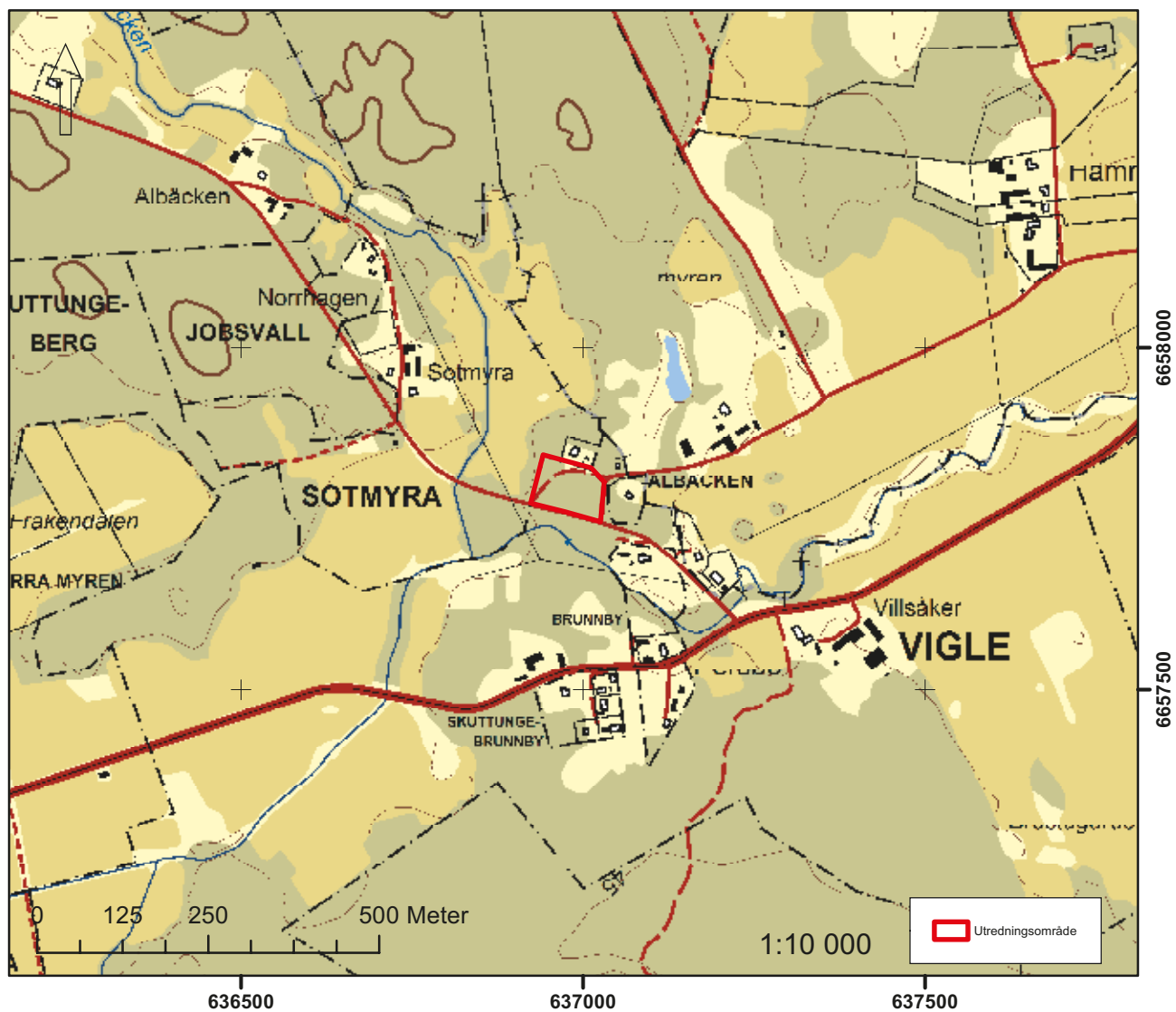
Bilaga 2. Rutlista 17

Sammanfattning

SAU genomförde en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 under två dagar i slutet av april 2018 inför planerad småhusbebyggelse på tomten Vigle 4:1, norr om Uppsala. Utredningen resulterade i att en tidigare okänd gropkeramisk boplatz upptäcktes. De spår av bosättningen som påträffades var riktiga mängder av dekorerad keramik, brända ben och ett obränt sälben. Den bearbetade stenen verkar förekomma mer sparsamt och endast ett porfyraavslag hittades. Centralt på den fyndförande ytan hittades ett ca 30 cm tjockt kolhaltigt kulturlager. Keramiken och höjdnivåerna antyder att lokalen är samtida med den närliggande Sotmyra-boplatzen och att den är från tiden ca 3000 f.Kr.

FIGUR 1. Detalj av terrängkartan med undersökningsområdet markerat. ©Lantmäteriet Gävle. Medgivande MS2007/04080. Skala 1:50 000.

FIGUR 2. Detalj av fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. ©Lantmäteriet Gävle. Medgivande MS2007/04080. Skala 1:10 000.

Inledning

På uppdrag av Länsstyrelsen i Uppsala län genomförde SAU en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 (dnr 431-107-18) inför småhusbebyggelse på tomten Vigle 4:1 (se fig. 2). Utredningsområdet är ca 7000 kvm stort och befinner sig i skogbevuxen storblockig moränmark på nivåer strax över 40 m.ö.h. Området är centralt placerad i ett fornlämningskomplex från yngre stenålder som uppmärksammades redan för drygt 100 år sedan i samband med att mossmarkerna dikades ut och uppodlades. Området är sedan 1988 klassat som ett riksintresse med anledning av lämningarna från just stenåldern (Segerberg 1999: 36). Sotmyra som är samtida med den nu påträffade Vigleboplatsen undersöktes redan 1916 av Gunnar Ekholm men rapporter från dessa undersökningar saknas (Segerberg 1999: 38). Under 1970–80-talen besöktes området i omgångar av studenter och lärare från Institutionen för arkeologi, Uppsala universitet, i form av exkursioner och seminariegrävningar. Platserna Sotmyra, Vadbron II och Anneberg har delundersökts genom institutionens seminariegrävningar (Segerberg 1999:39ff).

Den nyfunna groppkeramiska lokalen Vigle har en utbredning på åtminstone 1000 kvm och innehåller rikliga mängder av keramik typiska för den tidiga groppkeramiska perioden (sk Fagervik 2-3-stil, Bagges indelning i Segerberg 1999). Utöver detta hittades även brända ben och ett obränt sälben och endast ett fynd i bergart, ett porfyravslag. Centralt på den fyndförande ytan återfanns ett ca 30 cm tjockt kulturlager som var synligt direkt under torven. Förutom fynd innehöll detta lager rikligt med kol.

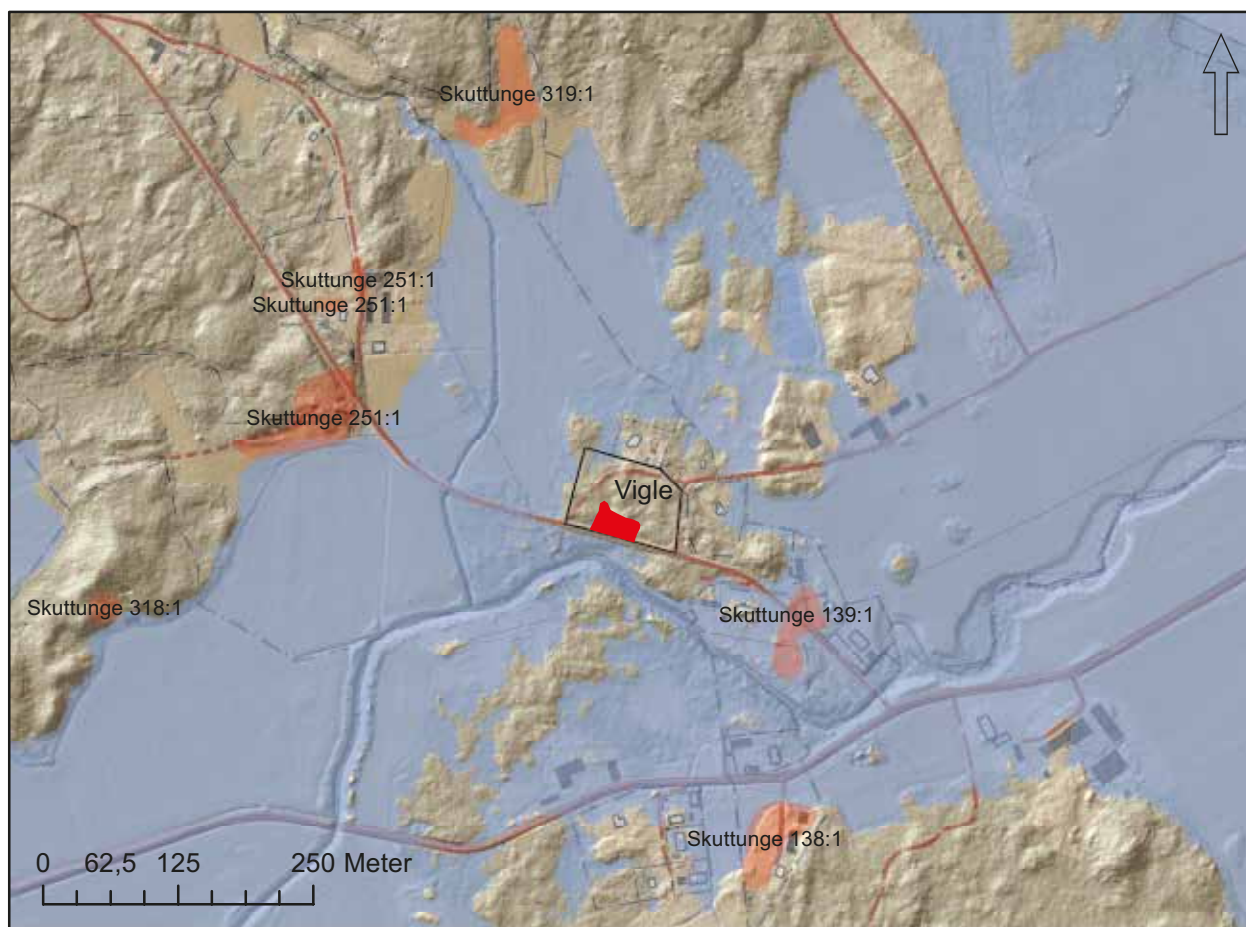
Antikvarisk bakgrund

Fornlämningen var inte känd innan denna undersökning. Länsstyrelsen gjorde också bedömningen att det fanns stor risk att bebyggandet av den aktuella platsen skulle beröra hittills okända fornlämningar i och med att den låg i orörd skogsmark och befann sig på samma höjder som de intilliggande och tidigare kända stenåldersboplatser. Därför beslutade Länsstyrelsen att det krävdes en arkeologisk utredning av området innan det bebyggdes.

Topografi och fornlämningsmiljö

Uppland är ett väldigt ungt landskap som i sin helhet stigit upp ur havet efter senaste istiden. Det innebär att det under hela stenåldern var ett skärgårdslandskap. Först i slutet av stenåldern är de uppländska landmassorna så pass stora att det finns utrymme för ett mer omfattande bruk av inlandet i form av t.ex. jakt och fångst. Men allt eftersom landet steg avsnördes en mängd vikar från havet och omvandlades till sötvattens sjöar. Ett större sådant sjösystem är det som i historisk tid kallats Bälunge mossar. Kring dessa mossar och tidigare havsvikar återfinns i dag en rad neolitiska boplatslämningar (se fig. 3).

För att förstå vilken typ av fornlämning den nypåträffade Viglebopplatsen är, så torde Sotmyra (Skuttunge 251:1) samt Skinnarbacken (Skuttunge 139:1) vara bra paralleller av de platser som undersökts i området. Platserna ligger i blockig morän och har idag liknande vegetation vilket kan antyda att markförhållandena är likvärdiga. Båda har legat intill den samtida havsstranden i väl-

FIGUR 3. Rekonstruktion av strandnivåer vid tidpunkten för Viglebopplatsens användning. ©Lantmäteriet Gävle. Medgivande MS2007/04080.

skyddade söderlägen. Enligt Ekholms uppmätning av Sotmyraboplatsen så är den 100 meter lång och 50 meter bred vilket i Vigleboplatsen motsvaras av de ungefärliga måtten 90 meter x 45 meter. Även på Sotmyra återfanns ett ca 30 cm mörkt kulturlager precis som på Vigle (Segeberg 1999:42). Tillskillnad från Sotmyra är inga delar av Vigleboplatsen förstörda av sentida odling vilket också kan förklara att den upptäckts först nu trots att området varit i arkeologers fokus under i stort sätt hela 1900-talet. Skinnarbacken har dateringar som ligger inom samma dateringsintervall som Sotmyra. Platsen ligger dock något lägre i terrängen och har en keramik som pekar mot att en något senare datering. Ytterligare en boplat i närområdet är undersökt. Persboboplatsen (Skuttunge 138:1) Undersöktes 1923 av Gunnar Ekholm (Uppsala universitet). Vid undersökningen konstaterades ett kulturlager som varierade i tjocklek mellan 5–15 cm och upp till 50 cm. Förutom stora mängder keramik påträffades även rikligt med bränd lera inom en ca 16 kvm stor yta vilket av Ekholm tolkades som en möjlig hydda (Segeberg 1999).

Tidigare undersökningar

Vigleboplatsen är nyupptäckt och inga arkeologiska undersökningar har tidigare skett på platsen.

Undersökningen

Undersökningen genomfördes under två dagar i slutet av april, den 26–27 april 2018. Undersökningsförhållandena var mycket goda. På den första dagen medföljde förutom den ordinarie personalen, Michel Guinard och Lars Sundström, Siri Pettersson som tillfälligt praktiserar på SAU.

Metod och genomförande

Utredningen inleddes genom att hela utredningsområdet besiktigas och tre ”boplatslägen” identifieras. I detta fall bedömde vi boplatslägen som begränsade och relativt stenfria ytor. Ett sådant var speciellt framträdande och det sydligaste av de tre som vi definierade. Denna utgör ett så kallat sadelläge, en sandig ficka mellan två höjder med en sluttning ned mot lägre nivåer (ett klassiskt sadelläge har två motstående sluttningar och två motstående höjder). Därefter provstack vi dessa. Provstickingen innebar att en ruta á 30 cm x 30 cm grävs och innehållet torrsållas i säll med 4 mm maskstorlek. Det var först när det södra ”boplatsläget”, sadelläget, provstacks som fynd började dyka upp i sällen. Provsticken placerades på markytor som var rimligt lätta att gräva, inte alltför steniga eller med synliga större rötter. Utifrån det första positiva provsticket kom de resterande att placeras mellan 5 och 10 m därifrån för att försöka skapa en grov avgränsning av den fyndförande ytan.

Terrängen dominerades av storblockiga moränmark (se omslagsbild) och det var inte möjligt att provsticksgräva överallt.

FIGUR 4. Exempel på provstick. Ruta 211 som var mest fyndrik och i vilken det var möjligt att se det sotiga kulturlagret. Foto: Lars Sundström.

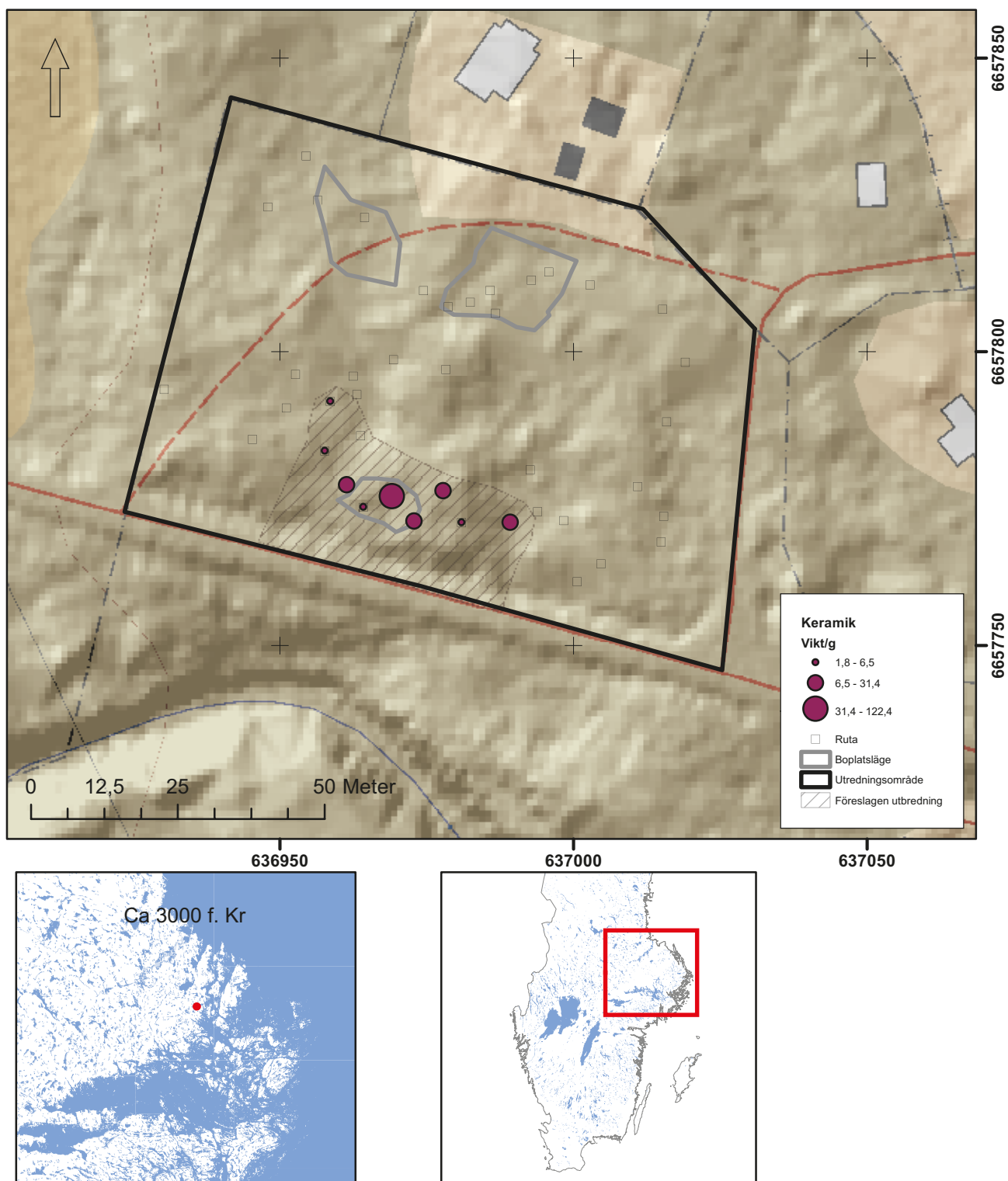
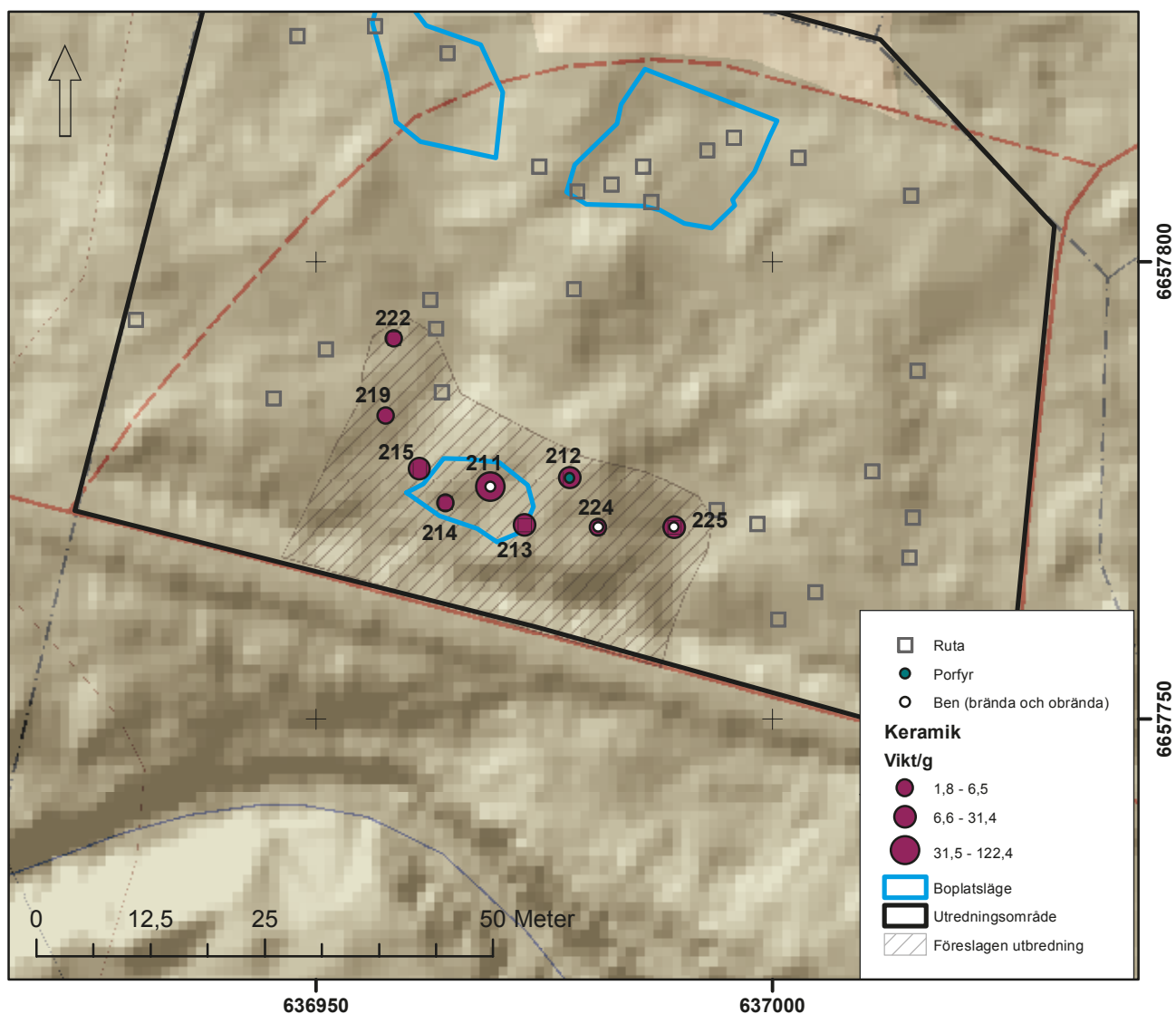

FIG. 5. Karta över utredningsresultaten. Kartan visar bedömda boplatslägen, samtliga provstick och de keramikförande provsticken. Kartan längst ner till vänster visar Mälarenregionen med ett vattenstånd som motsvarar tidpunkten för boplatsens bruksfas.

FIGUR 6. Karta över den sammanlagda fyndspridningen från Vigleboplatsen. Provstickens storlek har överdrivits på kartan. Skala 1:750.

Undersökningsresultat

Sammanlagt tillvaratogs 237 g keramik fördelat på 104 fragment. Utifrån gods och dekor hör den till de gropkeramiska faserna Fagervik 2-3 och är mycket lik den som tidigare hittas på den närliggande lokalen Sotmyra som är ^{14}C -daterad till 3000 f. Kr. (Segerberg 1999:116). Sotmyra och den nyfunna Vigleboplatsens lägst belägna fynd har påträffas på ca 40 m.ö.h. Båda dessa platser har legat intill den dåtida havsstranden. Vid utredningen påträffades även tre ben, två brända och ett obränt. Det obrända benet härstammar från säl vilket passar tolkningen av lokalen som strandbunden. När havet befann sig 40 meter högre än idag låg lokalen på sydsidan av en mindre ö i sund omgivet av andra i princip samtida boplatser.

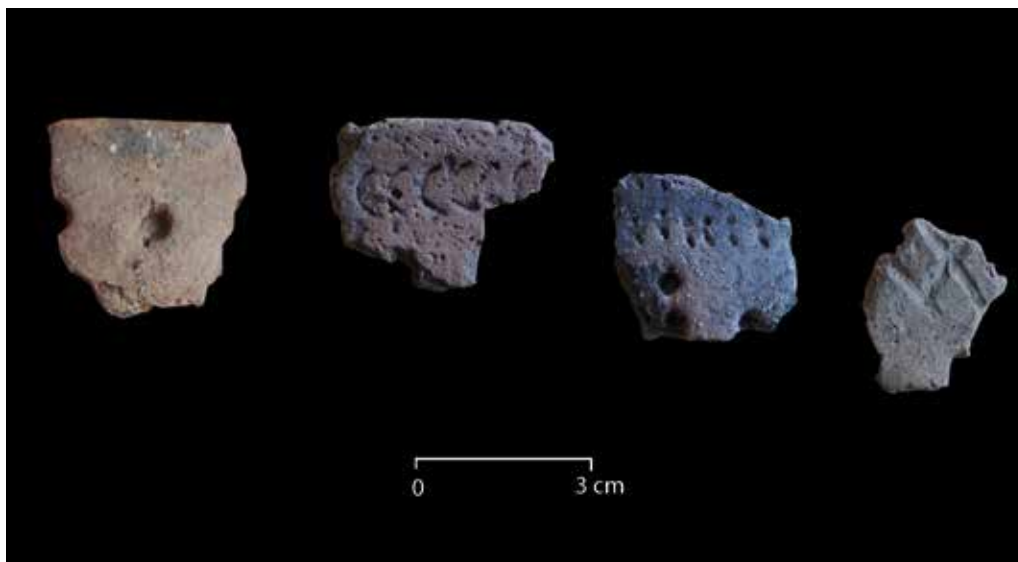

FIGUR 7. Exempel på keramik och det obrända sälbenet som hittades i samband med utredningsgrävningen av Vigleboplatsen. (För storlekar se figur 8) Foto: Lars Sundström.

Keramiken

Keramikmaterialet innehåller såväl kalkmagrat gods (mynningsbiten överst i figur 7) som sandmagrat gods (bukfragmentet till höger i figur 7). En visuell bedömning av magringen gör gällande att ca 10 % av materialet är kalkmagrat och resterande del är sandmagrad. 8 % av fragmenten bär spår av dekor. De dekortyper som finns representerade är: gropar (4 fragment), vinkelband (2 fragment), linjer (1 fragm), kamstämpel (1 fragm) och tvåtandad stämpel (1 fragm).

De identifierbara kärldelar som kan identifieras i materialet är: två mynningsfragment (båda dekorerade) och ett bukfragment. Resterande bitar är för små för att ge information om varifrån på kärlet de härstammar. En stor andel av fragmenten är spjälkade.

FIGUR 8. Exempel på dekor på den tillvaratagna keramiken från Vigleboplatsen. Från vänster: Fnr 13, 8, 1 och 9. De två fragmenten längst till vänster är mynningsfragment. Foto: Lars Sundström.

Ben

Tre benfragment påträffades varav två var brända. Det obrända benet härrör från säl och är ett mellanfotsben från vikare. Det väger 1,1 g (se figur 7). De brända benen har preliminärt bestämts till ett kraniefragment av säl samt ett ben från ett mellanstort landlevande däggdjur.

Sten

Ett plattformsavslag i porfyr tillvaratogs. Möjligen kan den dåliga representationen av bearbetad sten bero på att allt material endast torrsållades.

Anläggningar

Centralt på ytan (kring ruta 211) återfanns ett ca 30 cm tjockt mörkfärgat kulturlager. Kulturlagret innehöll förutom keramik även såväl brända som obrända ben. Det mörkfärgade kulturlagrets utsträckning är inte säkert utrett men troligen har det en mer begränsad utbredning än den yta som innehåller fynd.

Slutsats och utvärdering

Utredningen resulterade i att Bälunge mossar fått nytt viktigt tillskott av välbevarade neolitiska boplatser. De tidigare kända lokalerna som Sotmyra, Vadbron II och Anneberg är alla upptäckta i samband med jordarbeten. Det är dessa ingrepp i fornlämningarna som gjort att de upptäckts. Vigleboplatsen däremot har troligen legat mer ostörd och kan antas vara mer intakt än de andra. Möjligtvis kan vägen strax söder om de tillvaratagna fynden stört delar av fornlämningen.

En viktig lärdom man kan göra från denna utredning är att okulära bedömningar av ”boplatslägen” är bra verktyg för att lokalisera möjliga boplatser från stenåldern men det är inget bra instrument för att avgränsa dem. Vigleboplatsens som vi uppfattar centrala del utgörs av ett klassiskt sadelläge men fynden fortsätter långt utanför denna sandiga ficka (se figur 6).

Referenser

Segeberg, A., 1999. *Bälinge mossar. Kustbor i Uppland under yngre stenålder*. AUN 26. Uppsala.

Bilaga 1. Fyndlista

Fyndnummer	Material	Antal	Vikt (g)	Rutnummer	Kommentar
1	keramik	52	122,4	211	
2	obrönt ben	1	1,92	211	mellanfotsben, vikare
3	keramik	3	5	214	
4	keramik	2	4,2	219	
5	keramik	2	1,8	222	
6	keramik	13	19,3	212	
7	Porfyr	1	3,5	212	plattformsavslag
8	keramik	6	21,8	215	
9	keramik	12	31,4	225	
10	bränt ben	1	0,2	225	landlevande däggdjur?
11	keramik	6	6,5	224	
12	bränt ben	1	0,3	224	kraniefragm säl?
13	keramik	8	25,1	213	

Bilaga 2. Rutlista

Rutnummer	Djup m	Markslag	Rutstorlek	X	Y
210	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657785,7	636963,7
211	0,1–0,3	Sandig morän	0,3 x 0,3 kvm	6657775,4	636969,1
212	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657776,3	636977,8
213	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657771,2	636972,9
214	0,1–0,3	Sandig morän	0,3 x 0,3 kvm	6657773,6	636964,2
215	0,1–0,3	Sandig morän	0,3 x 0,3 kvm	6657777,4	636961,4
216	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657795,9	636962,5
217	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657793,6	636930,3
218	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657792,7	636963,1
219	0,1–0,3	Lerig morän	0,3 x 0,3 kvm	6657783,1	636957,7
220	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657790,4	636951,1
221	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657796,2	636952,7
222	0,1–0,3	Lerig morän	0,3 x 0,3 kvm	6657791,6	636958,6
223	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657785,1	636945,3
224	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657770,9	636980,9
225	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657771,0	636989,2
226	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657779,9	636992,6
227	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657772,8	636993,9
228	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657771,3	636998,4
229	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657798,7	636969,3
230	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657797,0	636978,3
231	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657772,0	637015,4
232	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657763,9	637004,7
233	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657760,9	637000,6
260	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657807,7	636978,7
261	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657808,4	636982,4
262	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657810,5	636985,8
263	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657806,6	636986,7
264	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657822,9	636964,4
265	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657810,4	636974,5
266	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657825,8	636956,5
267	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657833,4	636954,5
268	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657824,7	636948,0
269	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657813,6	636995,8
270	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657812,2	636992,9
271	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657811,4	637002,8
272	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657807,3	637015,2
273	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657798,2	637019,0
274	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657788,1	637015,8
275	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657777,1	637010,9
276	0,1–0,3	Morän	0,3 x 0,3 kvm	6657767,6	637015,0

SAU genomförde en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 under två dagar i slutet av april 2018 inför planerad småhusbebyggelse på tomten Vigle 4:1, norr om Uppsala. Utredningen resulterade i att en tidigare okänd gropkeramisk boplatz upptäcktes. De spår av bosättningen som hittades var rikliga mängder av rikt dekorerad keramik, brända ben och ett obränt sälben. Den bearbetade stenen verkar förekomma mer sparsamt och endast ett profyravslag hittades. Centralt på den fyndförande ytan hittades ett ca 30 cm tjockt kolhaltigt kulturlager. Keramiken och höjdnivåerna antyder att lokalen är samtida med den närliggande Sotmyra-boplatsen och att den är från tiden ca 3000 f.Kr.

